

Podruštvljanje, koordinacija i usmjeravanje opštenarodne odbrane i društvene samozaštite

Razvoj opštenarodne odbrane i društvene samozaštite kao jedinstvenog sistema organizovanja, pripremanja i učešća svih subjekata društva u jačanju odbrambeno-zaštitne sposobnosti i otpornosti naše zajednice — stalan je i trajan proces i područje najšireg angažovanja svih organizovanih socijalističkih snaga sa Savezom komunista na čelu, što se odvija u uslovima djelovanja mnogih objektivnih, unutrašnjih i spoljnih, činilaca. U podsticanju tog procesa dominantno mjesto ima svjesna društvena akcija, čiji je cilj sve veće podruštvljanje odbrambenih djelatnosti i njihovo usklađivanje i usmjerenje, na čemu se naročito insistiralo u deceniji koja je za nama — u toku primjene Ustava SFRJ usvojenog februara 1974. godine, ostvarivanja kongresnih dokumenata Saveza komunista i oživotvorenja zakonske regulative kojom se uređuju odnosi u tom području života samoupravnog društva, utvrđujući samoupravna prava i obaveze svakog subjekta opštenarodne odbrane i društvene samozaštite.

Podruštvljanje opštenarodne odbrane i društvene samozaštite i njihovo usklađivanje i usmjeravanje kao jedinstvenog sistema složeni su i dugoročni zadaci, čiju realizaciju prate značajni uspjesi, ali i određene slabosti, prodori i zastoji, neshvatanja i otpori. U stvari, samim tim što su te funkcije utemeljene i razvijane na socijalističkim samoupravnim odnosima, one su i osjetljive na sve ono što se dešava u našem društvu. Riječ je o tome da razvoj socijalističkih samoupravnih odnosa širi prostor za razvoj opštenarodne odbrane i društvene samozaštite, i obratno, pa se otuda u procjeni stepena razvijenosti tih funkcija i ostvarenja pojedinih naših opredjeljenja

u njihovom razvoju, a naročito onih suštinskih među kojima je i njihovo područjivanje — moraju imati u vidu temeljne vrijednosti na kojima se gradi naše društvo, složenost društvene stvarnosti i u njoj ono što je afirmativno i vuče naprijed, ali i pojave i procesi koji dovode ili mogu dovesti do zastoja u razvoju, otpora i slabosti.

Međunarodna zbivanja, takođe, posredno i neposredno utiču na razvoj opštenarodne odbrane i društvene samozaštite, pri čemu treba imati u vidu ne samo sve ono što je negativno — ekonomska kriza, produbljivanje jaza između razvijenih i nerazvijenih zemalja, zaoštravanje vojno-političke situacije, trka u naoružavanju, povećavanje broja kriznih žarišta, vojnih intervencija itd., nego i ono što je pozitivno — sve veća povezanost i međuzavisnost svijeta, pogotovu kada je riječ o Evropi, čime se sužava prostor za vođenje rata, zatim porast svijesti i aktivnosti narodnih masa protiv trke u naoružavanju, vojnih intervencija i svih drugih vrsta agresije i oblika ugrožavanja bezbjednosti suverenih država, a za razvoj odnosa međusobnog poštovanja i miroljubive koegzistencije.

Lokalni ratovi kao realnost savremenog svijeta i velika opasnost po bezbjednost zemalja, po pravilu, dosad su vođeni na područjima čija je stabilnost poljuljana. Zapravo, u tim područjima je dolazilo do sukobljavanja i nadmetanja velikih i drugih »zainteresovanih« država, do ispoljavanja pretenzija i napora da se očuvaju stare ili steknu nove pozicije i interesi, do naglašenog miješanja spoljnih činilaca u unutrašnje prilike zemalja uzdrmanih unutrašnjim krizama — sve do preduzimanja oružanih intervencija i lokalnih rata. Iskustvo, takođe, pokazuje da agresor uvijek nastoji da iskoristi slabe ili bar osjetljive tačke zemlje na koju vrši napad, da obećava njenom stanovništvu izlaz iz teškoća, prevazilaženje krize. Zato biti odbrambeno sposoban ujedno znači i umanjiti unutrašnje slabosti, ne zapadati u krize, što brže prevladavati teškoće i sve drugo što zemlju čini osjetljivom u očima potencijalnog agresora (u oblasti međunacionalnih odnosa, jednakosti i sigurnosti građana, političkih sloboda, ekonomskog razvoja itd.). Moraju se, dakle, prioritarno i što prije prevazilaziti problemi nastali u onim oblastima u kojima su osjetljivosti najizraženije.

Uprkos stalnom porastu težnji imperijalističkih i hegemonističkih snaga za širenjem sfera uticaja na nove teritorije i stavljanjem u svoju službu tuđih ljudskih i materijalnih potencijala — nezavisnost svake zemlje je, prije svega, u njenim sopstvenim rukama, u unutrašnjoj stabilnosti i spremnosti naroda da se odupre agresiji i zaštiti vlastiti društveni poredak i, jasno, u sposobnosti i osposobljenosti da se ta spremnost pretvori u efikasnu snagu sistema odbra-

ne i zaštite. To, takođe, upućuje na prijeku potrebu krajnjeg zaoštavanja odgovornosti za stabilnost stanja u zemlji i pravovremeno prevazilaženje teškoća, za razvoj bez potresa i kriza gledano i sa stanovišta jačanja nezavisnosti i uopšte odbrambene i samozaštitne sposobnosti društva.

Podruštljavanje opštenarodne odbrane i društvene samozaštite

Sa razvojem socijalističkih samoupravnih odnosa odvija se i proces подрушtljavanja odbrambenih i bezbjednosnih funkcija našeg društva. Radni ljudi i građani i asocijacije u kojima se oni udružuju, neposredno i preko organa socijalističke samoupravne države, preuzimaju na sebe brigu i odgovornost za sve društvene poslove. Taj proces подрушtljavanja prožima i sistem opštenarodne odbrane i društvene samozaštite u cjelini, a u okviru njega i JNA i organe bezbjednosti i zaštite. Takođe, sa orijentacijom na postepeno prenošenje svih funkcija države na samoorganizovane radne ljude i građane, odvija se i proces »deprofesionalizacije« svih, pa i — klasičnih i tradicionalističkih funkcija države kakve su odbrana i bezbjednost, odnosno usklađeno sa Armijom i Teritorijalnom odbranom, razvija se i sistem opštenarodnog otpora, a sa organima bezbjednosti i zaštite — i razuđen sistem samozaštitnog organizovanja radnih ljudi i građana i društva u cjelini. Taj proces uslovljavaju mnogi činioci, a prije svega stepen razvijenosti samoupravnih društvenih odnosa u cjelini i osposobljenost »neprofesionalnih« struktura — neposredno organizovanih radnih ljudi i građana u opštenarodnoj odbrani i društvenoj samozaštiti, pri čemu se sva složenost uslova u kojima živimo ni za trenutak ne smije izvrći u izgovor za usporavanje procesa подрушtljavanja svih struktura ONO i DSZ. Naša je čvrsta orijentacija, naime, na to da proces samoorganizovanja u našem društvu u domenu odbrane i zaštite stalno širimo i jačamo i da pri tom obezbijedimo svrsishodno usklađen odnos i razvoj svih struktura u tim djelatnostima, čuvajući i produbljujući njihov klasni i narodni karakter. Time odbrana zemlje počiva na naoružanom narodu — na Armiji, Teritorijalnoj odbrani, opštenarodnom otporu, a bezbjednost i zaštita društvenog uređenja — na aktivnosti radnih ljudi i građana u mjesnim zajednicama, društveno-političkim zajednicama i društveno-političkim i društvenim organizacijama itd., i na organima bezbjednosti i zaštite. Na toj osnovi se razvijaju snaga i žilavost naše odbrane — duboke koliko je i dubina naše državne teritorije, u kojoj

je svaki njen dio, kako je to drug Tito govorio i zahtijevao, za neprijatelja tvrđava, a svako naselje — neosvojivi jež. Osnova je to i za jačanje snage i otpornosti naše bezbjednosti u kojoj se brzo, najširom akcijom samoorganizovanih radnih ljudi i građana i društva u cjelini, te akcijom visokostručnih i dobro opremljenih državnih organa, vodi borba protiv neprijatelja, sužava prostor za njegovo djelovanje i otklanjaju slabosti i propusti u društvu.

U realizaciji našeg osobenog koncepta odbrane postignuti su zapaženi rezultati. Ojačala je svijest o značaju sve većeg područstvljavanja odbrambeno-bezbjednosnih funkcija društva i brige svih društvenih faktora da se one razvijaju na tim osnovama. Izrađen je sistem opštenarodne odbrane i razrađena prava i nadležnosti u opštenarodnoj odbrani i društvenoj samozaštiti, koji unutrašnjom logikom djeluju u smislu njihovog područstvljavanja. Ipak, samozadovoljstvu ni tu nema mjesta, ne samo zbog načelnih već i konkretnih razloga, zbog činjenice da u životu društva, pa i u sistemu opštenarodne odbrane i društvene samozaštite, ima i nerazumijevanja i otpora, pojava i uticaja koji se negativno odražavaju na područstvljavanje ovih djelatnosti.

Iz činjenice da je područstvljavanje odbrane i bezbjednosti u dubokoj korelaciji sa demokratizacijom društva i razvojem socijalističkog samoupravnog društvenog uređenja, proizlazi da svaki zastoj u razvijanju vitalnih odnosa na kojima je zasnovano naše društvo ima negativne posljedice i na razvoj opštenarodne odbrane i društvene samozaštite.

Opštenarodna odbrana, kao koncept rođena u NOR-u i u decenijama mira, dograđivana na dosljednoj i odlučnoj primjeni naših bogatih ratnih iskustava na savremene uslove, u NOB-u se potvrdila ne samo kao prihvatljiva za ogromnu većinu građana, za sve naše narode i narodnosti, već i kao snažan mobilizirajući faktor koji je mase pokrenuo u borbu i podsticao ih na pregalaštvo i heroizam. U suštini, ona je i utemeljena na motivisanosti i spremnosti narodnih masa da se na širokoj platformi NOB-a bore za sopstveno nacionalno i socijalno oslobođenje. Na motivisanosti za odbranu zemlje zasnovano je i područstvljavanje opštenarodne odbrane, njen narodni karakter, razvijenost svih njenih snaga i briga svih činilaca u društvu za njih. To je i naša glavna prednost u odnosu na eventualnog agresora, postojećih i potencijalnih neprijatelja. To je faktor snage naše odbrane za koji ne postoje granice u materijalnom, pa ni u ma kom drugom pogledu. Ukoliko je ta motivisanost za odbranu u društvu veća — utoliko ju je, u okviru sistema opštenarodne odbrane,

lakše pretvoriti u vrhunsku spremnost i sposobnost, u nepobjedivu snagu naroda u odbrani zemlje.

U NOB-u je motivisanost za odbranu, izražena u spremnosti za borbu za društveno uređenje u kome neće biti izrabljivanja, bijede, socijalnih i drugih nepravdi, u kome će se prevazilaziti otuđenost čovjeka — bila nepresušno vrelo samoprijegora i požrtvovanja boraca, činilac snage i nepobjedivosti Narodnooslobodilačke vojske. Zasnovana na tim principima, motivisanost za odbranu je stalno jačana i ona se danas izražava u spremnosti za odbranu svega onoga što smo stvorili, čemu kao društvo stremimo. Taj faktor se u našem socijalističkom samoupravnom društvu, s obzirom na njegov osnovni društveni odnos i principe na kojima se izgrađuje, može razviti do neslučenih razmjera, a sa njime jača i odbrambena i zaštitna snaga društva. Ono, pak, što djeluje u suprotnom smjeru, što podriva ili u određenim uslovima može da slabi tu motivisanost na opšte-društvenom planu — jesu slučajevi iznevjerivanja nekih osnovnih vrijednosti društva zbog odstupanja od njih u praksi, ili kada se kasni sa njihovim razvojem i usklađivanjem shodno novim uslovima.

Korijeni motivisanosti za odbranu i zaštitu su, dakle, u ciljevima za koje smo se borili u NOB-u, odnosno u karakteru društvenih odnosa koje razvijamo u našoj zemlji u čijoj osnovi su jedinstvo i bratstvo, ravnopravnost naših naroda i narodnosti i karakter SFRJ kao društvene zajednice. U osnovi opredjeljenja naših naroda da zajedno žive, da se ujedine u Jugoslaviji — jeste svijest da su u njoj i pojedinačno i zajednički jači u odbrani svoje slobode i sposobniji da se ekonomski uzdižu, bogatiji u svakom pogledu, i da u njoj, socijalističkoj, samoupravnoj i federativnoj, svaki od njih slobodno razvija svoje sposobnosti i čuva sve ono što su generacije kroz vijekove stvarale. S druge strane, sve separatističke pojave i tendencije, svi birokratsko-centralistički otpori, odnosno razni naši promašaji i slabosti koji im pogoduju, i sve što u našem radu ma u kom vidu ima za posljedicu sijanje nepovjerenja između naših naroda — i te kako se negativno odražava na motivisanost u opštenarodnoj odbrani i društvenoj samozaštiti. Takav efekat imaju i pojave manipulisanja sa navodnim razlikama u interesima pojedinih republika i pokrajina i Jugoslavije — na štetu i jednih i drugih, zatim pojave zatvaranja republika i pokrajina pa i užih regiona, odnosno razdrobljenosti društva, itd. Na motivisanost za odbranu i zaštitu danas se negativno odražavaju pojave neefikasnosti u savlađivanju otpora i teškoća da se u praksi obezbijedi da radnička klasa ovlada cjelinom proširene reprodukcije i ostvari svoju dominantnu ulogu, onemogućuje slučajevi uzurpacije prava neposrednih proizvođača i udruženog rada od stra-

ne birokratije, tehnokratije i određenih centara političke moći, razbijanje jedinstva radničke klase (zbog različitog položaja i grupnih interesa užih sredina u pojedinim regionima, granama i organizacijama, te jake moći političkih centara republika, pokrajina i opština u sferi proširene reprodukcije), bogaćenja pojedinaca mimo rada, tendencije potiskivanja klasnog u drugi plan, pojave pretvaranja društvene u grupnu svojinu itd.

Motivisanost u opštenarodnoj odbrani i društvenoj samozaštiti u našem društvu zasnovana je i na humanizmu međuljudskih odnosa. na najširoj povezanosti pojedinaca i asocijacija u kojima oni žive i rade i na užim i na širim prostorima. Socijalistički samoupravni poredak pretpostavlja i stvara uslove za tu široku povezanost i sa njom visok stepen solidarnosti među ljudima, društveno-političkim zajednicama, osnovnim organizacijama udruženog rada itd., za pobjede u borbi za sve više slobode čovjeka.

Opštenarodna odbrana se, takođe, temelji i na visokom moralu društva i oružanih snaga koje ga brane i za koje su spremne da se bore. Ona je rođena u narodnooslobodilačkom ratu poznatom i po humanizmu bez premca, u kome su njegovani pravi drugarski odnosi, utoliko obavezniji ukoliko se radilo o borcima, jedinicama i građanima koji nijesu poticali iz sopstvene sredine, iz svog kraja ili nacija, u kome je na najviši stepen bio uzdignut odnos prema narodnoj imovini; gdje su u odnosima starješina i boraca njegovani visoka disciplina, drugarstvo i bliskost, pri čemu su oni kojima je povjeravano rukovođenje jedinicama izrastali iz redova boraca i iz naroda, potvrđujući se kao pravi izabranici, najbolji i najpožrtvovaniji borci i drugovi i visoko moralne ličnosti. To je jačalo i jača i motivisanost za odbranu, dok u suprotnom smislu djeluju sve pojave dehumanizacije odnosa, iskrivljenog morala, nejedinstva, sebičnosti, usamljenosti i bespomoćnosti pojedinaca u sredinama u kojima žive. U najkraćem, sve pojave u našem društvu, bile one pozitivne ili negativne, imaju odbrambenu i bezbjednosnu dimenziju, neposredno se odražavajući na opštenarodnu odbranu i društvenu samozaštitu.

Razvoj opštenarodne odbrane i društvene samozaštite, naime, zavisi od naše realnosti, a ona stalno, zbog složenosti vojno-političkih odnosa, stavlja na probu sve ono što smo u revoluciji ostvarili. U takvim uslovima cijenimo da je motivisanost za odbranu društva velika — i pored teškoća u razvoju, koje su posljedica krize u svijetu, ali i naših promašaja i neodgovornog ponašanja. Takva ocjena nas ne smije zavaravati da će sve biti samo od sebe prevaziđeno ako dođe do novih teškoća, ili ako naša nezavisnost bude neposredno ugrožena. Sigurno je da bi u tim uslovima, i po unutrašnjoj logici,

glavno potiskivalo ono sporednije, što, s druge strane, ne znači da slabosti i deformacije u našem razvoju ne bi imale negativne posljedice i na odbrambeno-zaštitnu sposobnost, utoliko veće ukoliko se duže tolerišu i sporije prevazilaze. Posebno je značajno da se te posljedice — političkim radom, popularisanjem naših uspjeha i objašnjavanjem kretanja, tendencija i prakse u društvu — svedu na što manju mjeru. Tako na jačanje motivisanosti za odbranu, sem bogatih i dragocjenih saznanja i pouka iz NOB-a, snažno djeluje i svijest o tome šta imamo i šta ćemo imati i stvoriti ako zajednički i uspješno branimo zemlju i razvijamo socijalističke samoupravne odnose u društvu.

U područjstvu odbrane i bezbjednosnih poslova mora se, objektivno, trajno računati i sa manjim ili većim otporima na koje taj proces nailazi, lociranim u opšte otpore daljem razvoju socijalističkih samoupravnih odnosa i našoj revoluciji. S tim u vezi, sa otporima i nerazumijevanjem mora se računati i u strukturama opštenarodne odbrane i društvene samozaštite. Toga je na ovom području bilo utoliko manje što je kadar u tim strukturama prošao školu NOB-a u kojoj su i odbrana i bezbjednost imale visok stupanj područjstvenosti. Inače, ti otpori i nerazumijevanja su se, mislim, manifestovali u pojavama shvatanja da organizaciona rješenja, komandovanje i opremanje sastava u Teritorijalnoj odbrani, recimo, budu doslovno kao armijska, odnosno da samoupravni oblici organizovanja i djelovanja radnih ljudi i građana u društvenoj samozaštiti treba da budu produžena ruka profesionalnih organa i da im je osnovna namjena da se angažuju u pružanju pomoći ovim službama kako bi one mogle uspješno da obave svoje poslove. U stvari, radi se o tome da samoorganizovani radni ljudi, građani i društvo u cjelini treba da sami štite sebe i svoja prava, a da organi unutrašnjih poslova, inspekcijski organi, tužilaštva, sudovi itd., budu u njihovoj funkciji, da im, osloncem na stručnost i opremljenost, pružaju informacije koje će im pomoći da se u samozaštitnom pogledu usmjere na prave opasnosti i da u tom sklopu rješavaju onaj dio poslova koji po svom karakteru, a na osnovu naše koncepcije zakonom regulisane — pripada njima. Bilo je i slučajeva neshvatanja i u domenu razvoja svrsishodne saradnje svih struktura angažovanih u opštenarodnoj odbrani, odnosno u društvenoj samozaštiti, shodno specifičnostima svake od njih.

U procesu područjstvljavanja odbrane i bezbjednosti, kao i u razvoju socijalističkih samoupravnih odnosa u cjelini, posebnu ulogu i odgovornost ima SKJ. Ta uloga se obezbjeđuje ne odlučivanjem ili stvaranjem uslova za odlučivanje u ime radničke klase i svih

radnih slojeva, već stvaranjem suštinskih političkih pretpostavki da i o poslovima odbrane i zaštite odlučuje sama klasa i sve organizovane društvene snage. Komunisti djeluju konstruktivno, iznutra, na svim punktovima rada i odlučivanja, snagom primjera i ubjeđivanjem i na bazi marksističke teorije i prakse, usmjeravajući ukupni razvoj društva i, u okviru toga, razvoj opštenarodne odbrane i društvene samozaštite. Pri tome širok program djelovanja Socijalističkog saveza radnog naroda omogućava da radni ljudi i građani, baš kao u NOR-u omladina i borci, izađu na društvenu pozornicu, usklađuju svoje različite interese, izraze se kao subjekti u upravljanju razvojem društva, okupljaju sve rodoljubive snage.

Za opštenarodnu odbranu, naročito poslije Desetog kongresa SKJ, od presudnog značaja je bilo sve snažnije aktiviranje Saveza komunista na razvijanju sopstvene odgovornosti i odgovornosti svih organizama u društvu za njen razvoj. To je za rezultat imalo značajan porast odgovornosti svih faktora u našem društvu za opštenarodnu odbranu, a ne samo onih koji su uže nadležni za odbranu zemlje. Slične efekte je dala akcija SKJ poslije Jedanaestog kongresa — da se za razvoj i funkcionisanje društvene samozaštite učine odgovornim ne samo organizacije i rukovodstva SKJ, već i svi drugi subjekti u društvu. U praksi, taj pozitivan proces prate i pojave da u nekim sredinama organizacije SK u domenu opštenarodne odbrane i društvene samozaštite ne djeluju iznutra, pokrećući snage u društvu preko asocijacija u kojima su organizovani i njihovih izabranih rukovodstava, već katkad samo direktivno. Bilo je i mišljenje da bi SKJ u opštenarodnoj odbrani i društvenoj samozaštiti trebalo da djeluje drukčije — da se ispoljava kao rukovodeća snaga. Život nedvosmisleno pokazuje da se bez odgovornosti i djelovanja organizacije SK ne može ni zamisliti razvoj opštenarodne odbrane i društvene samozaštite, ali samo onog i onakvog djelovanja koje je usmjereno na pokretanje najširih masa i svih činilaca društva na aktivnosti i na odgovornost. Samo takvom aktivnošću Saveza komunista može se produbljivati proces podrštvljavanja i jačati motivisanost pojedinaca i užih i širih kolektiva za odbranu zemlje i zaštitu društvenog uređenja.

Usmjeravanje i koordiniranje opštenarodne odbrane i društvene samozaštite

Usmjeravanje i koordiniranje opštenarodne odbrane i društvene samozaštite je proces zasnovan na njihovom podrštvljavanju, na činjenici da su nosioci odbrane zemlje i zaštite društvenog uređenja

postali svi subjekti i snage u društvu, iz čega se nametnula potreba koordiniranja njihovog razvoja i aktivnosti, naročito u složenijim uslovima i vanrednim situacijama. Ne radi se tu o usmjeravanju razvoja i koordiniranju aktivnosti samo oružanih snaga u ONO i profesionalnih struktura unutrašnjih poslova u DSZ, što bi bilo relativno lako i jednostavno ostvariti, već opštenarodne odbrane i društvene samozaštite u najširem smislu, kao prava, obaveza i akcija svih subjekata društva. Zato se, između ostalog, pošlo i putem stvaranja novih tijela — komiteta za opštenarodnu odbranu i društvenu samozaštitu i, shodno tome, određeni su njihova uloga, sastav i odgovornosti. Pri stvaranju ovih komiteta posebno je naglašeno da se time ne smije umanjiti odgovornost bilo kog subjekta opštenarodne odbrane i društvene samozaštite. Naprotiv, neophodno je njegovati i razvijati sve oblike rada, sve aktivnosti radnih ljudi i građana, jačati odgovornost (u skladu sa nadležnošću) svih subjekata društva, stalno obezbjeđujući uslove za aktivan odnos svih njih prema opštenarodnoj odbrani i društvenoj samozaštiti, što treba da usmjere i snažno podstiču i ova tijela.

Usmjeravanje i koordiniranje mnogobrojnih samostalnih subjekata društva različitog karaktera, specifičnih puteva i oblika realizacije svojih prava i odgovornosti u opštenarodnoj odbrani i društvenoj samozaštiti — vrlo je složen proces. U tome smo od početka suočeni i sa određenim neshvatanjima. Recimo, zato što se nije dovoljno uzimalo u obzir da opštenarodna odbrana i društvena samozaštita proizlaze iz osnovnog društvenog odnosa — u praksi smo imali pojava da se na usklađivanje i koordiniranje ovih djelatnosti gledalo kao na akciju koja se može brzo i relativno jednostavno realizovati, samim činom uspostavljanja komiteta za opštenarodnu odbranu i društvenu samozaštitu, da se tu sve može obaviti zauzimanjem stavova i donošenjem direktiva. U usklađivanju i koordiniranju odbrambenih, a posebno samozaštitnih aktivnosti, međutim, neophodno je stalno imati u vidu da se za sve to treba i izboriti u bazi društva, djelujući na svijest ljudi, snagom primjera i ubjeđivanjem.

Krenulo se od sigurne i jasne osnove — da su opštenarodna odbrana i društvena samozaštita dvije društvene funkcije i komponente međusobno usko povezane i komplementarne, da su jedna u funkciji druge, odnosno da oružane snage i sistem opštenarodne odbrane u cjelini trajno djeluju kao snažan stabilizirajući činilac društva i snaga društvene samozaštite, a da društvena samozaštita, svojom aktivnošću u zaštiti prava radnih ljudi i svih vrijednosti socijalističkog uređenja, sužavanjem prostora za djelovanje neprijatelja i borbom protiv njega — djeluje kao značajan faktor odbrane

zemlje. Izvjesni problemi s tim u vezi su nastajali i zbog toga što je društvena samozaštita, vrlo razvijena tokom NOB-a i neposredno poslije rata, dugo zanemarivana, sve negdje do sedamdesetih godina. Ona se kao aktivnost samoorganizovanih radnih ljudi i građana u zaštiti vrijednosti društvenog uređenja, naročito u nekim sredinama, tek probijala u društvenu praksu u smislu brige svih faktora u društvu za njen razvoj — kad je sistem opštenarodne odbrane već bio široko razvijen kao pravo, obaveza i briga svih subjekata u društvu. Do zaostajanja u razvoju društvene samozaštite došlo je i zbog toga što je ona najneposrednije vezana za razvoj socijalističkih samoupravnih odnosa i što je dijelila sudbinu sa teškoćama razvoja tih odnosa u društvu. U takvim uslovima, i zbog neshvatanja specifičnosti društvene samozaštite i njenih posebnih ciljeva i zadataka, dolazilo je do pojava njene prekomjerne shematizacije, a i zapostavljanja idejno-političkog rada i podizanja svijesti i motivisanosti radnih ljudi i građana kao osnovnih nosilaca ove samoupravne društvene djelatnosti.

Pogrešno je bilo i shvatanje da usklađivanje i usmjeravanje opštenarodne odbrane i društvene samozaštite znači uspostavljanje nekog monolitnog jedinstva ovih djelatnosti, pri čemu sve treba da bude potčinjeno jednom centru i jednóm konceptu u koji će, u svojoj cjelini, stati i jedna i druga funkcija. Takva neshvatanja su dovodila do zanemarivanja prijeke potrebe da se usmjeravanje i koordiniranje opštenarodne odbrane i društvene samozaštite kao proces utkan u cjelinu njihovog razvoja i ostvaruje uz puno uvažavanje interesa cjeline sistema, ali i specifičnosti karaktera, puteva i metoda svake od tih djelatnosti.

Opštenarodna odbrana je sva usmjerena ka odbrani nezavisnosti, suvereniteta i teritorijalne cjelokupnosti SFRJ i njenog ustavnog poretka od oružane agresije i svih oblika ugrožavanja, ali i više i šire od toga — ka odbrani naroda, svega što je on stvorio kroz vjekove, prava da je sam gospodar na svome. Polazeći od toga, platforma opštenarodne odbrane je najšira i na njoj ima mjesta za sve građane, neovisno od njihovih političkih i vjerskih ubjeđenja. Mi smo u tome široko i sigurno oslonjeni na slobodarske tradicije naših naroda čijim smo junacima iz istorije nazivali jedinice, stekli dragocjena vlastita iskustva, tim više što je na širokoj platformi NOB-a bilo mjesta za sve naše građane, porijeklom iz svih nacionalnih i socijalnih sredina — spremne da se bore protiv okupatora. Rat za koji se pripremamo i koji bismo vodili ako nam bude nametnut biće odbrambenog karaktera, pa opštenarodna odbrana i postoji i razvija se za takav rat. To se ne smije prenebreći ni u procesu usmjera-

vanja i koordiniranja opštenarodne odbrane i društvene samozaštite kao jedinstvenog odbrambeno-zaštitnog sistema. Ako se to ne bi imalo u vidu, opštenarodna odbrana bi, uslovno govoreći, u jedinstvu sa društvenom samozaštitom koja je okrenuta prije svega odbrani društvenog uređenja — mogla da bude okrnjena u svojoj širini u kojoj je, neosporno, najmoćnije vrelo njene snage.

Intencija je da se svi unutrašnji ekscesi i konflikti u pojedinim užim ili širim sredinama u našem društvu rješavaju snagama društvene samozaštite, znači bez upotrebe elemenata opštenarodne odbrane, posebno oružanih snaga. Zato je pravo upotrebe oružanih snaga i u najtežim konfliktnim, tzv. vanrednim situacijama — dato Predsjedništvu SFRJ.

Društvena samozaštita nije usmjerena samo protiv otvorene neprijateljske aktivnosti nego, prije svega, protiv svih oblika uzurpacije prava radnih ljudi i građana i podrivanja vrijednosti našeg društva od strane pojedinaca i grupa iz sastava birokratskih, liberalističkih, tehnokratskih i njima sličnih snaga, te protiv otpora i negativnih tendencija svih vrsta. U njoj se radni ljudi i građani kao samoupravljači sučeljavaju sa deformacijama, privilegijama, zloupotrebama, sa svim pojavama koje narušavaju socijalistički samoupravni sistem i podrivaju njegove osnove. Pri tom je za društvenu samozaštitu prioritetno angažovanje na otklanjanju svega što može dovesti do nezadovoljstva građana i slabljenja njihove borbenosti, a što bi u određenoj sredini moglo da pogoduje radu neprijatelja. Ne radi se, dakle, o funkciji društva kojom se štite prava radnih ljudi i građana i vrijednosti društva van njih, već o funkciji u okviru koje, prije svega, i oni sami štite svoja prava i vrijednosti. To, istovremeno, ne umanjuje ulogu i značaj stručnih organa koji radne ljude i građane štite od zloupotreba i malverzacija, pojava asocijalnog ponašanja, neprijateljskog djelovanja, nezakonitih radnji pojedinaca ili grupa. Naprotiv, to zaoštava njihovu odgovornost, njihovoj ulozi pridaje još veći društveni ugled, a opravdane kazne i druge mjere koje preduzimaju djeluju snažnije, kao pouka, i obratno — neopravdane mjere ili zataškavanja odgovornosti pojedinaca negativno se odražavaju na snagu akcije radnih ljudi i građana.

Neophodnost jedinstvenog usmjeravanja i koordinacije opštenarodne odbrane i društvene samozaštite nametnula se i zbog spoljnog faktora, okolnosti da specijalni rat u savremenom svijetu izrasta u sve rasprostranjenije oblike uvoda i pripreme agresije i prvorazredni oblik ugrožavanja nezavisnosti zemalja i narodâ. Ali, ne samo zbog toga. Potreba usklađivanja i koordinacije opštenarodne odbrane i društvene samozaštite nametnuta je i našim unutrašnjim prilikama,

činjenicom da su izrasle iz istih korijena i da imaju zajednički cilj — odbranu zemlje i njenog društvenog uređenja. Zato pri njihovoj koordinaciji ne treba imati u vidu samo vanredne prilike, stanja u kojima se ili neposredno priprema ili ispoljava agresija, nego i svakodnevnu društvenu stvarnost u svakoj sredini i zemlji u cjelini. Samo ako se njihov razvoj svrsishodno usklađuje u normalnim uslovima — one će kao sistem moći da izdrže sve probe i u slučajevima vanrednih situacija. Pri tom oslonac uvijek treba da bude, prije svega, u najširoj akciji radnih ljudi, a osnovna orijentacija na otklanjanje uzroka i okolnosti na kojima izrasta nezadovoljstvo građana i njihova nezainteresovanost i širi prostor za djelovanje neprijatelja.

Komiteti za opštenarodnu odbranu i društvenu samozaštitu, kao nove institucije u našem društvu, provjeravaju se i uhodavaju u praksi. Od početka je jasno da je za ulogu koja im je namijenjena od presudnog značaja kako će se oni uklopiti u sistem ONO i DSZ, među rukovodstva koja su delegirala svoje predstavnike u njih i kojima ti predstavnici i komiteti odgovaraju, a posebno kakvi će se odnosi u praksi razviti između njih i predsjedništava republika i pokrajina, skupština društveno-političkih zajednica, radničkih savjeta itd., i njihovih savjeta i komisija za opštenarodnu odbranu i društvenu samozaštitu. Nastoji se da se radom tih komiteta ne ugroze prava, nadležnosti i odgovornosti nijednog od rukovodstava opštenarodne odbrane i društvene samozaštite koje su utvrđene Ustavom, zakonima i samoupravnim aktima, te da se suzbiju ekstremni, neopravdani slučajevi nastojanja da komiteti postanu jedini centri rukovođenja opštenarodnom odbranom i društvenom samozaštitom, pa i šire od toga. U periodu smo u kom se za njihovu ulogu, onakvu kakva je Zakonom o opštenarodnoj odbrani predviđena, u praksi treba izboriti i kroz njih afirmisati kao organe usmjeravanja i koordiniranja opštenarodne odbrane i društvene samozaštite koji mogu preuzeti namijenjenu im ulogu i u vanrednim prilikama.

Posebno poglavlje u usmjeravanju i koordinaciji opštenarodne odbrane i društvene samozaštite pripada civilnoj zaštiti, uređenoj Zakonom o opštenarodnoj odbrani. Ona je rođena kao element opštenarodne odbrane. Kad su joj udareni temelji imali su se u vidu, prije svega, efekti razaranja i uništavanja civilnog stanovništva u prošlom i vizija razaranja i žrtava u budućem eventualnom ratu i potreba da se njenom organizacijom i aktivnošću održi stanje u pozadini koje će omogućiti efikasnu odbranu zemlje i očuvanje njenih materijalnih i ljudskih resursa, prije svega za odbranu. Kasnije, tokom vremena, civilna zaštita se sve više razvijala i kao organizacija i aktivnost urbanizovanog društva u miru na odbrani i zaštiti

od elementarnih nepogoda, zemljotresa, poplava, požara i raznih tehničkih i tehnoloških oštećenja. Ekološka dimenzija u zaštiti društva sve više je dobijala na značaju javljajući se i kao šansa za djelatnost civilne zaštite. Tako se civilna zaštita sve više pojavljivala kao organizacija i aktivnost društva usmjerena na zaštitu života radnih ljudi i građana, njihovih ličnih i zajedničkih dobara, na produbljivanje njihove motivisanosti za njen razvoj. No, premda se odmaklo u prevazilaženju njenog uskog tretmana samo kao komponente opštenarodne odbrane, odnosno prioritetnog razvoja u njoj samo onih svojstava i elemenata kojima se priprema za ulogu koja joj je namenjena u ratu — civilna zaštita još nije u svim sredinama dobila onaj tretman i širinu koje treba da ima. O tome na određen način govore i slučajevi pogrešnog usmjeravanja razvoja civilne zaštite samo na neke izuzetne situacije u ratu i miru, davanja naglaska u nekim vježbama samo spektakularnim umjesto masovnim akcijama koje su od značaja i za mir i za rat. Uz to, u okviru civilne zaštite bi se mogle pokretati akcije u kojima bi, na primjer, građani u turističkim područjima radili na zaštiti šuma od požara — pravovremenim uređivanjem i čišćenjem kompleksa, kopanjem pregradnih kanala i drugim mjerama, ili u vodoplavnim područjima — čišćenjem postojećih i kopanjem novih kanala, uređivanjem nasipa. Civilna zaštita se sve više ispoljava i kao funkcija društvene samozaštite, zato njen razvoj i aktivnost treba da se usmjeravaju i koordiniraju i u sklopu opštenarodne odbrane i društvene samozaštite.

*

Samo ako se imaju u vidu svi činioci koji utiču na razvoj i funkcionisanje sistema odbrane i zaštite zemlje, i to i na unutrašnjem i na spoljnjem frontu, u društvu u cjelini i neposredno u samom sistemu opštenarodne odbrane i društvene samozaštite, analizirajući ne samo naša htijenja već i našu realnost, dakle sve ono što pozitivno ili negativno utiče — može se realno sagledati dokle smo stigli u realizaciji koncepcije opštenarodne odbrane i društvene samozaštite, dokle je dosegao proces podruštvljavanja tih djelatnosti. Na ostvarivanje koncepcije opštenarodne odbrane i društvene samozaštite i stepen njihove podruštvljenosti mora se gledati realno, vidjeti ne samo ono što je afirmativno već kritički sagledavati i sve pojave koje prate taj proces — da bismo znali na kojim se sve frontovima bije bitka za samoupravljanje i revoluciju i sa čim sve treba računati u njoj, da bismo se bolje organizovali i svrsishodnije usmjeravali, na nove napore, sigurnije krčili puteve u razvoju opštenarodne odbrane i društvene samozaštite.